

**O NOSO FUSO HORARIO
É INOCENTE.
INCONVENIENTES DUN
CAMBIO DE FUSO EN ESPAÑA**

Jorge Mira Pérez
Universidade de Santiago de Compostela

Doi: [10.17075/enfhp.2017.001](https://doi.org/10.17075/enfhp.2017.001)

1. INTRODUCCIÓN

O debate sobre o fuso horario español (e, polo tanto, o feito de considerar o actual como un problema) apenas existía ata comezos do século XXI. A partir dese momento, e sobre todo ao longo da última década, coouse con intensidade no noso país, movido principalmente pola Asociación para la Racionalización de los Horarios Españoles (Arhoe), que tamén se identifica como «Comisión Nacional para la Racionalización de los Horarios Españoles y su Normalización con los demás países de a UE» (constituída con anterioridade e que é o embrión da asociación).

Esta asociación xerou unha serie de ideas-forza que, habilmente difundidas, chegaron a se instalar na maioría das redaccións dos medios de comunicación españois, ata o punto de que moitas das novas sobre este tema foron elaboradas sobre a base dos recursos distribuídos por Arhoe.

O 10 de outubro de 2013, a *Subcomisión de Racionalización de Horarios, Conciliación y Corresponsabilidad* do Congreso dos Deputados publicou as súas conclusións. No medio dunha prolixa descrición de propostas dedicadas a medidas de conciliación e organización empresarial, aparecía a alusión ao cambio do noso fuso horario, ao que se lle atribuían uns supostos efectos sobre a mellora das nosas vidas que, segundo se intentará explicar no presente capítulo, non teñen fundamento.

O informe desa Subcomisión, xunto co momento de volatilidade política vivido pouco despois, levou a que algún partido político o empezase a incluír no seu programa, medida que axiña se estendeu a outros do arco parlamentario.

Hoxe pode dicirse que, tras estes últimos anos, se abriu a caixa de Pandora do fuso. Constátase sobre todo nas amplas discusións que teñen lugar nos dous cambios horarios estacionais, nas que se confunden cuestións que son diferentes (o fuso por un lado e o cambio horario estacional por outro). Pero o perigo

desta dinámica percibiuse dun xeito máis agudo en data recente, tras cadansúa declaración dos parlamentos balear e valenciano (por unanimidade de ambas as cámaras) a prol da permanencia do horario de verán todo o ano, o que en realidade implicaría situarse no horario UTC+2 (UTC= tempo universal coordinado, estándar de tempo universal).

Se isto se considera digno de mención é porque UTC+0 corresponde á zona horaria de Greenwich; é dicir: o proposto por eses dous parlamentos rexionais levaría esas dúas comunidades á zona horaria separada dúas horas da do Reino Unido e Portugal. O feito de que varios dos partidos políticos que consideraron a proposta de pasar España ao fuso UTC+0 apoien agora, nesas comunidades, a medida diametralmente oposta (o paso a UTC+2) demostra de xeito claro o estado de confusión existente e o perigo que supoñería tomar decisións políticas deste calibre no devandito estado. Tamén pon de manifesto que o noso fuso actual, UTC+1 (o único que coñeceu o 95 % da poboación española e ao cal se adaptou tras moitos anos), é a opción centrada, fronte a aqueles que queren modificalo, restando ou sumando, con idénticas promesas máxicas (e incompatibles entre si).

2. CAMBIAR O FUSO HORARIO NON SERVIRÍA PARA NADA

Moitos dos defensores do cambio de fuso horario en España piden que a hora oficial española pase a ser a UTC+0, como no Reino Unido ou Portugal. Para fixar con claridade este asunto no nivel práctico, esa medida implicaría que, se vostede mira a hora agora mesmo, o cambio consistiría en darlle para atrás unha hora ao seu reloxo.

Para un físico ou un matemático ese acto corresponde á operación habitual chamada «cambio de variable». Este nome non esconde máis que un rebautizo dos números usados para describir un fenómeno, pero tendo claro que as propiedades medidas do fenómeno en si non van mudar con esa operación estética.

Póñolle un exemplo: se vai á Porta do Sol en Madrid, verá na zona do chan a placa en que reza:

«Kilómetro 0. Origen de las carreteras radiales».

Esas estradas radiais de España marcan aí o seu punto de partida. Con esa referencia, A Coruña está máis ou menos no punto quilométrico 600 a partir desa

orixe. Un cambio de variable, análogo ao cambio de fuso horario, consistiría en asignarlle un número distinto ao punto quilométrico da Porta do Sol.

Imaxinemos que lle asignamos a ese punto o valor «quilómetro 100». Estaría A Coruña 100 km máis preto? Non, porque ao redefinir esa orixe e asignarlle un novo número, no punto correspondente da Coruña pasaría a figurar o quilómetro 700 (600 + 100). Faise fincapé neste feito para sinalar que a distancia entre eses dous puntos é a resta dos valores nominais dos dous puntos quilométricos, de maneira que, por moito que se cambie o valor asignado á orixe, a distancia non vai variar. O valor do punto quilométrico non ten sentido en si mesmo, só ten sentido cando é usado para ser restado a outro medido no mesmo sistema de referencia. Por suposto, non cambiarían nin a distancia nin ningunha outra circunstancia relativa ao tráfico (por exemplo, o número de accidentes no país non se alteraría polo mero feito de desprazar ese valor de referencia da Porta do Sol).

Iso si, se por algunha circunstancia se fixese un cambio do «fuso quilométrico» na Porta do Sol, esa operación arrastraría a renumeración de miles de puntos quilométricos, cun custo xa non só material, senón derivado do despiste para a poboación, que non asimilaría eses novos puntos quilométricos de maneira instantánea (imagine o caso daqueles profesionais que pactan citas indicando como referencia tal ou cal punto quilométrico).

Pois algo semellante acontecería cun cambio de fuso horario español. Como visualizar o efecto desa medida? Indiquemos como lle afectaría a un cidadán de a pé.

Supoñamos que ese cidadán ten un pequeno comercio, que abre de 9:00 a 14:00 e de 16:00 a 19:00 horas. Como todo o mundo, quere mellorar a súa calidade de vida. Ten oído algo do fuso horario, que segundo parece é culpable en parte dos seus males: «España cae na zona de Greenwich do mapa horario e estamos malditos por non termos a hora británica», «Portugal ten o fuso británico e nós non: algo non encaixa», «Os españois vivimos de noite», «Somos vítimas dos xogos de Hitler e Franco co reloxo», etc.

A mensaxe que lle chega de case todas as partes é a mesma: «Poñámonos no fuso do Reino Unido e curaremos a anomalía horaria española», e aínda por riba os principais partidos políticos compraron a idea.

Ante ese estado de opinión, parece claro que ese cidadán recibirá cos brazos abertos o cambio de fuso.

Ilustremos a situación cun día en o que o Sol se pon ás 19:00 (véxase figura 1). Iso quere dicir que, cando o noso cidadán baixa a persiana do seu comercio, ve poñerse o Sol. Supoñamos agora que ao día seguinte o Goberno executase o cambio ao fuso británico.

Que ocorrería ese día? Cando o noso amigo fose pechar a persiana atoparíase con que xa é noite. O Sol xa se puxo hai unha hora, ás 18:00. Niso consiste o cambio: en asignarles aos feitos naturais unha hora menos da que tiñan antes...

... E isto lévanos á primeira consecuencia tanxible dese cambio de fuso: ao igual que lle ocorrería a ese cidadán, toda a vida do país se desprazaría unha hora cara á noite.

É paradoxal que aqueles que defenden a medida argumenten que a toman para curar a suposta anomalía horaria española, que fai que «os españois vivamos de noite». É obvio que o resultado, a pelo, vai no sentido diametralmente oposto. Con todo, estes grupos intentan vender como suposta vantaxe outra medida que propoñen adoptar ao mesmo tempo: adiantar os horarios de peche unha hora.

Dito así («saír antes do traballo»), a medida parece un regalo, pero en realidade esconde un xogo propio de *trileiros*.

Vexamos o que acontece.

Ao cidadán adiantaríasele o momento de peche unha hora. É dicir, no canto de pechar ás 19:00 pecharía ás 18:00. Así, cando chegasen as 18:00 da nova hora oficial, baixaría a persiana do seu negocio; pero... miraría para o horizonte e vería... o Sol poñéndose, tal e como sucedía antes de todas estas medidas!

O seu reloxo marcaría unha hora distinta, si, pero nada cambiaría. De feito, axiña se decataría do nulo efecto na configuración da súa xornada laboral. Se antes era de 9:00 a 14:00 e de 16:00 a 19:00, agora tería que abrir de 8:00 a 13:00 e de 15:00 a 18:00. Traballaría as mesmas horas, nas mesmas condicións, e a evolución da súa xornada co percorrido do Sol sería exactamente a mesma de antes.

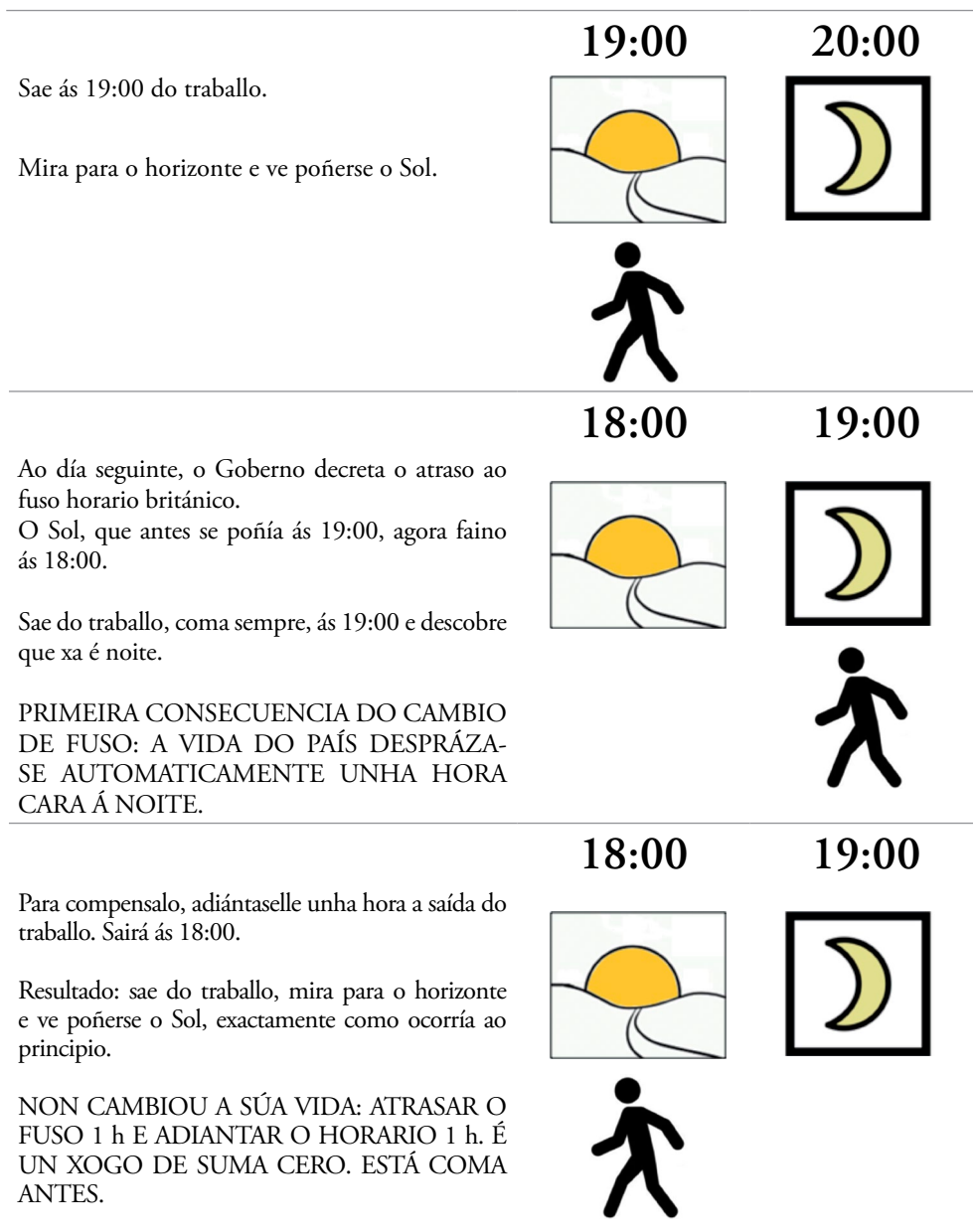


Figura 1: A inutilidade do cambio de fuso. Ao pasar a UTC+0, as actividades teñen lugar 1 hora máis tarde respecto ao Sol. Ao compensar co adiamento de horario, a actividade volve ao mesmo punto do que partía. Todo seguiría coma antes, a situación non cambiaría.

A operación é ridícula: atrasar unha hora o punto de referencia horaria (fuso) e adiantar unha hora os horarios... para quedarmos exactamente no mesmo sitio. O único cambio: o número que marcaría o reloxo para cada fase do día sería unha unidade menor.

Na experiencia do autor deste artigo, ese é o principal obstáculo pedagóxico á hora de explicar a inutilidade do cambio de fuso: a falta de percepción de que a combinación dese cambio estético dunha hora marcada polo reloxo e o adianto dos horarios non tería efecto ningún na vida dos españois.

Ademais, o slogan, dito a pelo, é sedutor: «Horarios ata as 18:00 e fuso de Portugal», chegouse a dicir na campaña electoral. Cando escoite iso, teña claro que é o mesmo que «horarios ata as 19:00 co noso fuso horario actual».

Neste punto cabería formular: «Se con ese xogo de suma cero quedamos igual, tampouco habería moito risco por probar».

Si que o habería, xa que esa formulación está esquecendo o custo da transición, de modo análogo ao que ocurría no exemplo dos puntos quilométricos. O cambio de fuso faríase de golpe, pero a sociedade non iría axustando (adiantando) os seus horarios automaticamente e configuraríase unha caótica viaxe de volta ao noso ritmo solar natural. Posiblemente empezasen adiantando horarios as grandes empresas e algúns organismos oficiais, pero o proceso iríase configurando gradualmente durante meses ou mesmo anos, ata converxer na mesma situación en que estamos actualmente.

Como variación neste xogo de suma cero, Arhoe proponlle ao noso cidadán «acurtar unha hora o período de descanso entre comidas», é dicir, marcar para o noso amigo un horario de 9:00 a 14:00 e de 15:00 a 18:00 horas (reducir nunha hora o descanso para xantar). Pero a isto hai unha obxección evidente: esa medida non ten nada que ver co cambio de fuso nin o necesita, xa que se pode aplicar sen necesidade de cambialo. O mesmo rexe, por suposto, para aqueles horarios que necesiten algún tipo de corrección: de ser así, cámbiense simplemente os horarios. Unha cousa son os horarios e outra distinta o fuso. Modificar os horarios é unha operación que nada ten que ver co fuso.

3. AS FALACIAS USADAS PARA XUSTIFICAR UN CAMBIO DE FUSO

Por se fose pouca a dificultade de explicación dos argumentos anteriores, engádense usualmente ao debate argumentos falaces. De entre eles destacan os seguintes:

3.1. O Sol é Greenwich e non Alemaña?

Este argumento, oído en campaña electoral, é o principal argumento dos defensores do cambio de fuso. Ilústrase cun mapa plano do mundo, dividido en dúas metades polo meridiano de Greenwich, que ensinan a España, Portugal e Reino Unido cunha aparente e absoluta sincronía baixo a luz do Sol e o resto de Europa baixo a escuridade.

Ocorre, no entanto, que a Terra non ten o seu eixe de rotación aliñado con respecto ao Sol (ese eixe sobre o que a Terra xira sobre si mesma está desviado 23.5° con respecto ao eixe de translación arredor do Sol). Isto implica que a maneira na cal o planeta é iluminado cambia ao longo do ano, ou, o que é o mesmo, as duracións do día e da noite varían constantemente.

O momento de menor exposición solar, o día máis curto do ano, ocorre no inverno. Dado que o noso período de actividade está centrado no día, eses días de inverno son os que establecen a pauta dos nosos horarios. E dado que os horarios naturais do ser humano arrancan co amencer, conclúese, xa que logo, que os amenceres invernais son o punto natural de referencia mínimo para establecer o inicio da xornada.

E como amence en Europa en inverno? Se puidésemos ver Europa desde o espazo nun deses amenceres, a imaxe sería a da figura 2. A sorpresa xorde ao ver que a liña que separa a noite do día non se aliña co meridiano de Greenwich. É máis, acontece que esa liña segue a inclinación do eixe troncal que define o continente europeo.

O resultado: os europeos da franxa España-Francia-Alemaña temos os nosos amenceres sincronizados, ou, o que é o mesmo, os nosos períodos de activación natural en inverno son máis ou menos os mesmos. É, daquela, do máis razoable que a Europa desa franxa España-Francia-Alemaña (onde recae a maior parte do peso europeo) teña o mesmo fuso horario. Por ese motivo, a referencia horaria

actual é do máis natural para un continente coa disposición xeográfica europea. O Sol invernal, o que marca a referencia para o inicio da actividade europea, é máis Alemaña que Greenwich.

3.2. Anoitece moi tarde en España no verán?

No argumentario dos propoñentes do cambio de fuso adoitan escoitarse frases como «É imposible deitar os nenos no verán » ou «Estamos nun fuso aberrante, non hai máis que ver o tarde que se pon o Sol no verán».

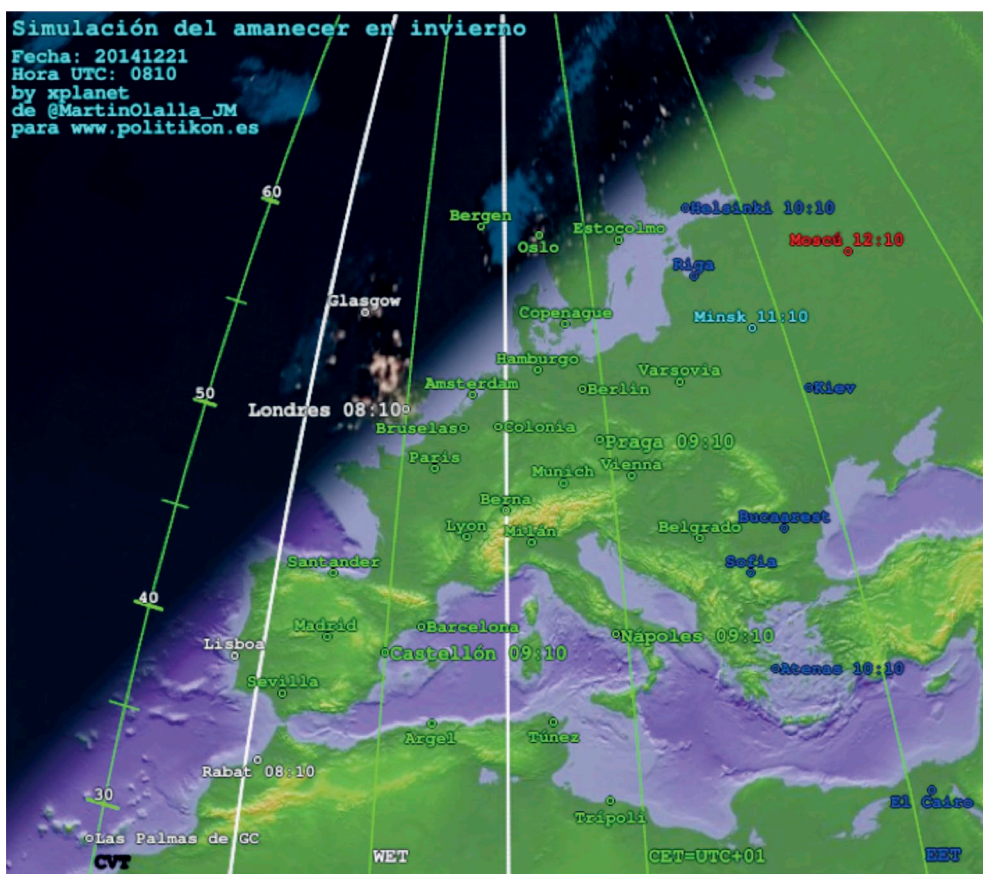


Figura 2: Aspecto do continente europeo nun amencer invernal. A liña que separa o día da noite segue a inclinación natural do continente (figura cortesía de J. M. Martín Olalla).

O anoitecer do planeta Terra é regulado pola súa rotación e posición respecto ao Sol. É, polo tanto, do máis obvio que se trata dun proceso natural que en absoluto se vai ver modificado polo Boletín Oficial do Estado. Ocorre ademais que no atardecer de verán se produce a situación inversa ao amencer invernál: se puidésemos ver Europa desde o espazo nuns deses atardeceres, a imaxe sería a da figura 2 coas cores intercambiadas (a zona escura estaría iluminada e viceversa). Xa que logo, conclúese que o atardecer estival dos europeos está tamén sincronizado co bloque central do continente, co que compartimos o fuso.

Esta circunstancia é, ademais, facilmente constatable sen máis que consultar horas de posta de Sol en varias das principais capitais europeas. Así, por exemplo, o 1 de xullo o Sol ponse ás 22:00 en París e Bruxelas, ás 22:10 en Amsterdam...

E en Madrid? Ás 21:49!

Si: en pleno verán o Sol ponse máis tarde nas capitais de Francia, Bélxica e Países Baixos que na capital de España. O dos supostamente anómalos atardeceres españois non é máis que outra falacia.

Novamente lémbrese que o cambio estético constituído polo pack «atraso de 1 hora de reloxo + adianto de 1 hora na saída do traballo» non faría máis que deixarnos na mesma situación e, polo tanto, España seguiría a ter a súa mesma relación co seu atardecer.

3.3. Non temos horarios europeos?

Un mantra que, a base de ser repetido polos grupos que piden o atraso do noso fuso horario, calou na sociedade española e explotou a nosa secular tendencia á autoflaxelación. Novamente incorre no gravísimo erro de razoar sobre un mapa plano cuestións que se deben explicar sobre unha esfera. Tal e como se indicou na sección 3.1., o feito de ter a Terra o seu eixe de rotación desviado respecto ao de translación implica que a maneira en que o Sol ilumina Europa ao longo do ano cambia moitísimo. Entre outras consecuencias, a duración do día invernál decrece de maneira acusada ao movérmolos cara ao norte. Así, mentres que no solsticio de inverno a duración do día en Madrid é de 9 h 17 min, en Londres é de 7 h 49 min (case hora e media menos), en Berlín é de 7 h 39 min ou en Estocolmo de 6 h 05 min (case 3 horas e cuarto de diferenza con Madrid).

O 15 de decembro anoitece ás 14:45 en Estocolmo. Cando un habitante desa cidade acende a televisión nesa época para ver un partido da Champions League (programado para as 20:45), levará xa 6 horas de noite ao lombo, moito máis que calquera español. Está claro que non son situacións comparables: o ritmo dun europeo do norte ten unhas limitacións bastante distintas das dun europeo do sur. A latitude, polo seu efecto determinante na duración do día solar, é a que marca os ritmos de vida dos pobos, non o seu fuso horario, que é un convenio estético para asignarlle un número a cada momento do día.

Os pobos adaptanse ao seu fuso: unha vez marcada a referencia horaria, elaboran os seus horarios a partir del en función da situación solar correspondente á súa latitude. Nas enquisas de uso do tempo (aquelas que miden cando a poboación dun país realiza as súas actividades diarias) obsérvase que as sociedades tenden a sentarse a comer x horas antes do anoitecer invernal [1] (véxase figura 3). No caso da sociedade española, a hora media do xantar é 3-4 horas antes do anoitecer e non presenta ningunha anomalía ao comparala coa doutros países (figura 3), e iso non vai variar por cambiar o fuso.

Tras o cambio de fuso, esa hora de xantar achegaría-se 1 hora ao anoitecer e a sociedade española acabaría por compensalo adiantándoa, ata converxer na mesma situación en que estamos agora (un proceso análogo ao indicado na figura 1), guiada pola secuencia día-noite propia da nosa zona. O mesmo se aplica para a hora da cea, que nas diferentes sociedades ten lugar un determinado número de horas tras o anoitecer.

Se en Santiago de Compostela o día de Nadal unha familia se senta a xantar arredor das 14:00 horas, iso supón facelo 4 horas antes do anoitecer dese día. O mesmo ocorre para a cea, que sería sobre unhas 3 horas despois do anoitecer. Se se cambiase ao fuso horario británico, esa familia (vendo o achegamento do xantar ao anoitecer) acabaría xantando ás 13:00 horas, novamente 4 horas antes do anoitecer dese día (que tras o cambio de fuso estaría producíndose ás 17:00); é dicir, a mesma situación de antes (volve producirse o proceso análogo ao indicado na figura 1). Igual ocorrería coa cea, que pasaría a comezar arredor das 20:00 h, 3 horas despois do anoitecer; é dicir, unha situación idéntica á de antes.

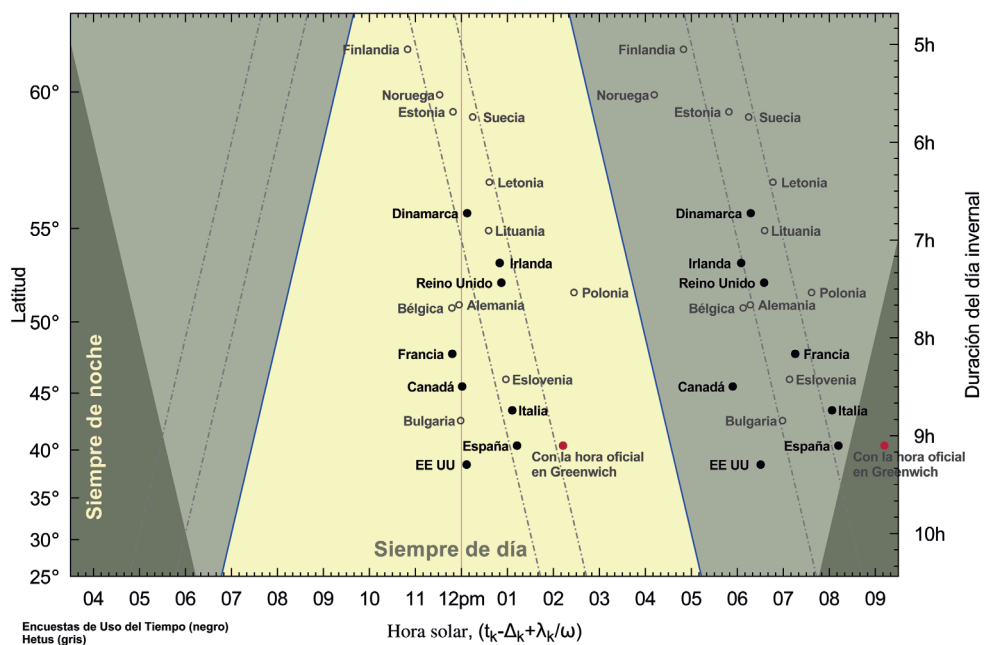


Figura 3: Hora media de xantar e de cea en diferentes países nun diagrama que mostra a súa situación con respecto aos momentos de amencer e anoitecer mínimo e máximo. Tal e como se observa, España está nunha situación normal. Nótese a disposición dos momentos de xantar e cea con respecto á liña do anoitecer mínimo. Indícase onde quedaría o momento de xantar e cea tras un paso ao horario de Greenwich (figura cortesía de J. M. Martín Olalla, ver os datos no cadro I da páxina 62).

O mesmo se aplica a todas as demais facetas, como o prime time televisivo, que empeza en Italia e en España practicamente no mesmo momento con respecto ao anoitecer.

Nas xornadas realizadas no Consello da Cultura Galega en outubro de 2016, que son a orixe deste libro, José María Martín Olalla deixou ben patente esta circunstancia, con datos que demostran como o transcurso da vida de italianos e españois segue a mesma curva ao longo do día, ao seren países de latitude parecida (ver [1]) e, polo tanto, ritmo solar parecido.

A metade norte de Europa non ten a sorte de gozar da maior homoxeneidade da iluminación solar ao longo do ano que ten a metade sur. A duración mínima

do seu día solar cae por debaixo das 8 horas, o cal lles fai imposible programar xornadas laborais realizables en período diúrno.

Non, a súa situación non é a nosa. Non cabe, daquela, falar dun «horario europeo».

3.4. Somos vítimas dun capricho de Franco e Hitler?

Esta é, posiblemente, a falacia máis sorprendente esgrimida nas discusións sobre o fuso horario; ademais con notable éxito, porque conseguiu inserirse por defecto en moitas das pezas que a maioría dos medios de comunicación elabora sobre o asunto.

Descoñécese quen é o introdutor deste bulo, pero, dado que non se atopa antes de 2008 referencia ningunha a el en Internet, posiblemente fose posto en circulación ese ano. Investigar e descubrir a súa orixe é aínda unha tarefa pendente.

Velaquí o contido do bulo: seica o noso fuso horario sería froito dun xesto de submisión de Franco cara a Hitler no curso da II Guerra Mundial; unha imaxe do máis potente, acompañada da mensaxe de que a suposta miseria horaria española é culpa de algo tan execrable coma o nazismo.

A realidade é ben distinta: España sufriu case unha decena de cambios de hora oficiais (ás veces de xeito case caótico) a cargo tanto do bando republicano como do bando nacional [2]. A hora de Berlín foi tan republicana como franquista. A II República desapareceu, de feito, baixo o fuso horario de Berlín. Por se fose pouco, en contradición co relato construído, cando Franco entrou en Madrid, Barcelona e Valencia, suprimiu nelas o horario de Berlín e pasou ao de Londres.

En marzo de 1940 realizouse un cambio ao horario de verán que, simplemente, non tivo volta atrás. Tal e como sinala Pere Planesas en [2] «[...] na práctica, supuxo un cambio permanente da hora oficial de España adoptando, sen dicilo e, posiblemente, sen planealo, a do fuso horario +1». Ningunha submisión a Hitler. Ese suposto vínculo nazi do noso fuso simplemente non existe.

A partir dese momento, España comezou a adaptación a esa referencia horaria de xeito natural. Nunha España atrasada (que desde logo non vivía baixo o signo dun reloxo coa mesma intensidade que agora) o trauma non debeu ser demasiado. Se se cambiase o fuso horario nos nosos días, o custo do cambio sería

moitísimo maior. Ademais, tal e como se argumentou anteriormente, o modo de vida dos españois acabaría converxendo á mesma situación que temos agora (e que é función da latitude en que vivimos).

Nesa época Europa xa estaba inmersa na II Guerra Mundial, un período que viviu múltiples cambios de horas oficiais dos contendentes (sen ir máis lonxe, o Reino Unido chegou a estar instalado en UTC+2, 1 hora máis que España). Ao rematar a guerra, varios dos países que adoptaran o horario de Berlín mantivéronse nel. Un deles foi a Francia de Charles de Gaulle. Cinco anos despois De Gaulle impulsaría a CECA, o xermolo do que hoxe é a UE, e posiblemente lle parecese unha boa medida empezar esa unidade polo fuso horario. Naquel momento Hitler e o réxime nazi xa non existían, así que se fai difícil soste un aliñamento con eles. España só seguiu a medida do seu veciño máis poderoso. Se alguén quere poñerlle apelidos ao actual fuso horario español, que diga que é gaullista e europeo.

E Portugal? «Ou Portugal está mal ou España está mal». Que hai desa típica frase? Portugal quedou ancorado na hora británica, así que as súas marcas de referencia horaria non evolucionaron como as de España. Hoxe, cada país está adaptado ao seu fuso: a fronteira horaria é virtual. Se cando en España empeza o Telexornal das 21:00 h vostede chama un amigo portugués, oirá de fondo a sintonía do Telexornal das 20:00. Se cando viaxa a Portugal deixa vostede a hora do reloxo sen cambiar, e segue máis ou menos a mesma rutina horaria que en España, observará que non hai tanto cambio. E, desde logo, as diferenzas que perciba non serán debidas ao fuso horario.

4. CONCLUSIÓN

Non existe a suposta anomalía horaria española. É un mito que se difundiu sen o debido contraste con datos reais e se instalou como un mantra na nosa sociedade. É da máxima urxencia para este debate aclarar as fontes das devanditas informacións e a veracidade dos datos empregados. A obxectividade científica brillou bastante pola súa ausencia. É aínda máis grave, se cabe, a constatación de que neste debate se introduciron argumentos falaces. Sería interesante emprender algunha investigación sobre a súa orixe.

Tal e como se demostra cos datos de uso do tempo (enquisas xerais que debuxan o ritmo do país), España ten un ritmo de actividade similar ao doutros países con latitude parecida (aínda que teñan fuso distinto). Latitudes diferentes implican ritmos de luz solar diferentes. Dado que as sociedades humanas reparten a súa actividade en función da dispoñibilidade de luz solar, débese ser cauteloso ao comparar os ritmos da Europa do norte cos do sur. O repartimento da actividade diaria dunha sociedade depende da duración da súa exposición solar, non do fuso que adopten como referencia.

É dunha evidencia contundente que un atraso ao fuso británico desprazaría automaticamente toda a vida de España 1 hora cara á noite (figura 1). Non deixa de ser asombroso que os defensores desa medida afirmen querer «evitar que vivamos de noite», posto que, paradoxalmente, a devandita medida non fai máis que empeorar a situación. Bordéase xa o absurdo cando se propón que, para compensar o efecto, «se adiantarían os horarios de saída do traballo 1 hora»: a combinación do atraso de fuso co adianto do horario fai que ambos os movementos se cancelen, deixando o ritmo diario de España tal e como está actualmente.

É este un xogo de *trileiros* que confunde a poboación e debe ser aclarado; a pedagogía é esencial neste debate. É ata certo punto normal que unha sociedade que vive baixo o reloxo sacralice os díxitos que marcan as súas agullas e, polo tanto, poida ser confundida por certos discursos. Parece claro que o típico mapa plano que representa as diferentes zonas horarias do planeta chegou a ser considerado erroneamente como un imperativo de igualdade de referencia horaria, so pena de graves consecuencias. Por esta razón, antes de calquera debate, cómpre que a cidadanía teña meridianamente claro que as 19:00 de Madrid marcan exactamente o mesmo momento que as 18:00 de Londres e Lisboa. Un acto ás 19:00 en España estará ocorrendo ao mesmo tempo que un acto ás 18:00 de Londres ou Lisboa. Unha persoa que sae do traballo ás 19:00 horas en Madrid está saíndo ao mesmo tempo que unha que sae do traballo ás 18:00 en Londres ou Lisboa. Un programa de televisión que comece en España ás 19:00 estará comezando ao mesmo tempo que un ás 18:00 do Reino Unido. Tanto ten dicir «19:00 de Madrid» como «18:00 de Londres», e non hai nada catastrófico niso. Por moi ridículo que un se sinta ao repetir estas obviedades, a experiencia demostra que é necesario.

Débese advertir tamén do perigo de confusión das operacións de cambio de fuso coas de cambio de hora estacional, realizadas dúas veces ao ano en virtude

dunha Directiva Europea. O cambio estacional é debido á gran flutuación de horas de exposición solar nas zonas non tropicais (flutuación que medra coa latitude) e busca centrar a nosa vida co ritmo solar.

Unha vez argumentado que un atraso de fuso e adianto de horario é unha operación con resultado nulo, e tamén que o fuso usado como valor de referencia non marca o ritmo dun estado, podería pensarse que nada malo habería en que un país cambiase por capricho o seu fuso horario dun momento para outro.

A razón que o desaconsella é o custo do cambio: o cambio de fuso execútase de golpe, pero a adaptación dun país de 46 millóns de habitantes a esa nova referencia non sería en absoluto directa. Hai exemplos frustrados deste tipo de aventuras. O máis destacable é o do Reino Unido, que de 1968 a 1971 adoptou o fuso horario de España. O resultado foi un contundente fracaso, xa que a sociedade británica fixara a súa referencia tras moitos anos de vida co reloxo e non resistiu a readaptación da devandita referencia.

Instalar a España no fuso horario do Reino Unido crearía unha lea que tería o seu custo e, o que é peor, tras ese período de catarse a sociedade española acabaría converxendo ao seu ritmo natural, que vén marcado pola súa latitude e non polo seu fuso. O fuso horario non regula as nosas vidas.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- [1] MARTÍN OLALLA, José María: (<http://personal.us.es/olalla/time/santiago.pdf>).
- [2] PLANESAS BIGAS, Pere: «La hora oficial de España y sus cambios», *Anuario del Observatorio Astronómico de Madrid*, 1 (2013), 373-402.